

LUND UNIVERSITY

Fraser och frasstruktur

Sigurðsson, Halldor Armann

2006

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sigurðsson, H. A. (2006). *Fraser och frasstruktur*. [Publisher information missing].

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Halldór Ármann Sigurðsson
2006. Lunds universitet.

Fraser och frasstruktur*

1. Allmänt¹

Lexikaliska / funktionella kategorier (ordklasser)

Lexikaliska: N, A, V, P/Adv (snarare än N⁰ osv) [+/-N], [+/-V], s. 54 i Platzack

Funktionella, tex.: Art (=Artikel) eller D (=Determinerare), T (=Tempus)

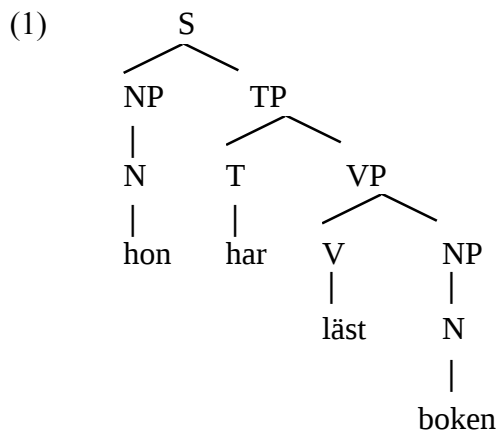
Fraser med ett lexikaliskt huvudord: NP, VP, AP, PP, AdvP,

Andra led, t.ex.: TP (Tempusfras), S, S', S'' (olika satstyper)

S = NP + TP (**tempusfras**/predikatsled/"VP")

TP = T + VP

VP = V + eventuella led, t.ex. ett objekt (NP)

NP: **Hon** har läst boken

TP: Hon **har läst boken**

VP: Hon har **läst boken**

Jfr **Läst boken** har hon

NP: Hon har läst **boken**

Ett lite "större" exempel:

NP: **Den lilla flickan** hade läst högt ur boken.

TP: Den lilla flickan **hade läst högt ur boken.**

AP: Den **lilla** flickan hade läst högt ur boken.

VP: Den lilla flickan hade **läst högt ur boken.**

AdvP: Den lilla flickan hade läst **högt** ur boken.

PP: Den lilla flickan hade läst högt **ur boken.**

NP: Den lilla flickan hade läst högt ur **boken.**

* Jag tackar Christer Platzack och Martin Ringmar för värdefulla påpekanden och rättelser.

¹ Se t.ex. Jörgensen och Svensson (1986, kap. 5), Platzack (1998, kap. 2), Lyngfelt (2004, kap. 1).

2. Inledande om (nominal)frasen

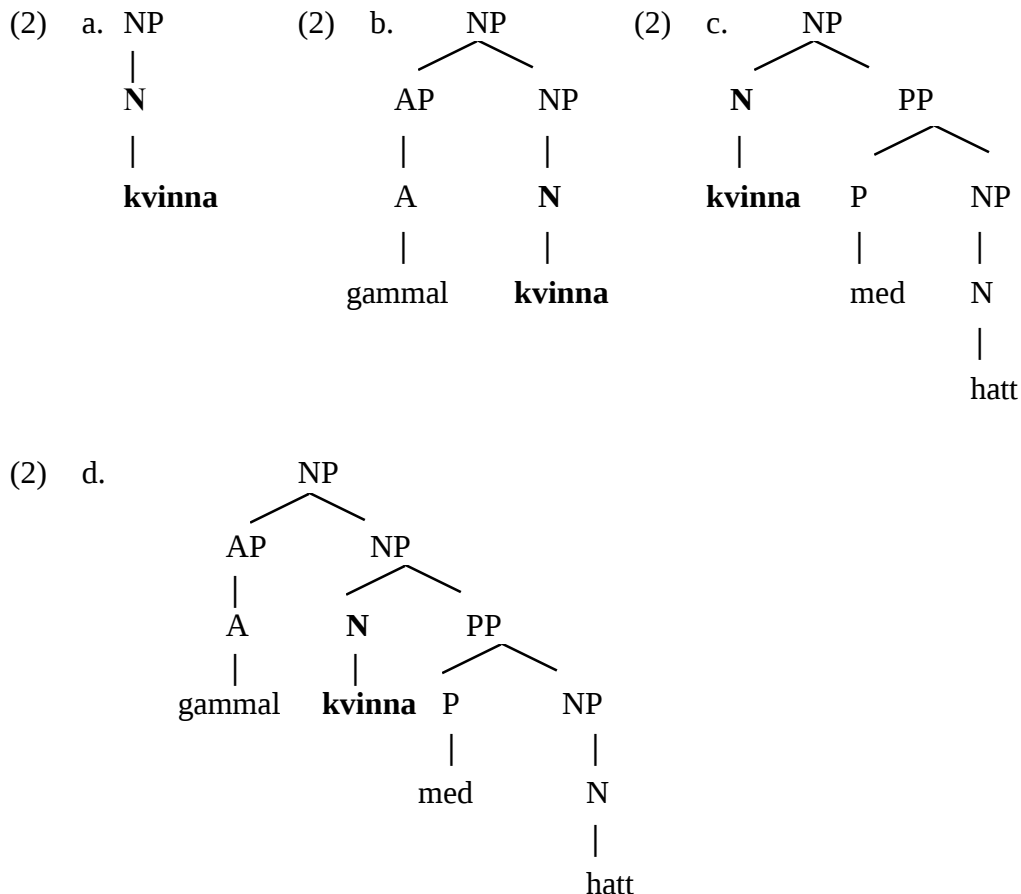
N = pronomen: det, den, denna, hon, vi, oss, dig, ...
 substantiv: mann(en), kvinna(n), bord(et), gator(na) ...
 namn: Maria, Kalle, Nisse, Göran Persson, ...

NP: N + eventuella bestämmningar (Jørgensen och Svensson 1986:64), t.ex.:

hon, en kvinna, kvinnan, en kvinna med grön hatt,
 kvinnan med gröna hatten, den gamla kvinnan,
 den unga kvinnan (som) jag mötte i trapphuset

NP = subjekt: hon skrattade, hela hon skrattade, halva du duger inte,
Den unga kvinnan (som) jag mötte i trapphuset skrattade
 objekt: Jag såg Maria, Jag såg en kvinna, Jag såg den gamla kvinnan
 rektion: Jag såg på Maria, Jag såg på den gamla kvinnan
 osv.

Hur man bygger ut fraser:

3. Några metoder för att urskilja fraser

- Flytt
- Utbyte
- Fråga + flytt
- Samordning
- Samhörighet
- Utbrytning

Flytt; hakparentes avgränsar det framflyttade ledet och strecket visar varifrån det flyttats:

- (3) a. Har hon någon gång träffat den roliga professorn?
 b. [**Någon gång**] har hon ___ träffat den roliga professorn. AdvP (NP/Adv)
 c. [**Träffat den roliga professorn**] har hon någon gång ___. VP
 d. [**Den roliga professorn**] har hon någon gång träffat ___. NP
- (4) a. * **Någon** har hon ___ gång träffat den roliga professorn.
 b. * **Den** har hon någon gång träffat ___ roliga professorn.
- (5) [**Träffade den roliga professorn**] gjorde hon någon gång. TP
 (*gjorde* är bara en betydelsestom kopia av T, som sätts ut när hela TP:n flyttar – ett slags tempustvång)

Utbyte:

- (6) a. Hon träffade [**den roliga professorn**] igår. NP
 b. Hon träffade [**henne**] igår. NP
- (7) a. Hon träffade den roliga professorn [**igår**]. AdvP
 b. Hon träffade henne [**då**]. AdvP

Fråga + flytt:

- (8) a. Hon skulle träffa [**den roliga professorn**]. NP
 b. Hon skulle träffa [**vem**]? (en eko-fråga) NP
 c. [**Vem**] skulle hon träffa ___? NP
- (9) a. Hon skulle träffa [**den roliga professorn**]. NP
 b. Hon skulle träffa [**vilken professor**]? (en eko-fråga) NP

- c. [**Vilken professor**] skulle hon träffa ___? NP
 d. * **Vilken** skulle hon träffa [___ professor]?

Samordning:

- (10) a. Hon ville träffa **mig och den roliga professorn.** NP + NP
 b. Hon ville **troligen eller säkert** träffa mig. AdvP + AdvP
 c. Hon är en **mycket ung men stark** tjej. AP + AP
 d. * Hon ville träffa **mig eller troligen.** * NP + AdvP

Samhörighet (se Lyngfelt, s. 21ff):

- (11) a. Hon knuffade **den gamla damen med handväskan.**
 b. **Den gamla damen med handväskan** knuffade hon.
 (12) a. Hon knuffade **den gamla damen** med handväskan.
 b. **Den gamla damen** knuffade hon med handväskan.

Jfr också passiv:

- (13) a. **Den gamla damen med handväskan** knuffades (l. blev knuffad).
 b. **Den gamla damen** knuffades med handväskan (l. blev knuffad med handväskan).
 (14) a. Jag såg inte henne med glasögonen.
 b. Jag såg henne inte med glasögonen.
 c. Med glasögonen såg jag henne inte.
 d. **Henne med glasögonen** såg jag inte.
 (15) a. Vi ville träffa henne i stugan.
 b. I stugan ville vi träffa henne.
 c. **Henne i stugan** ville vi träffa.

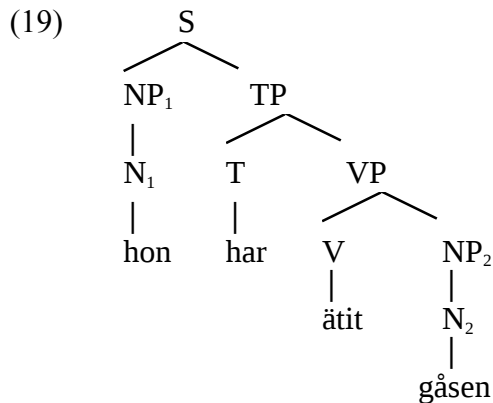
- (16) a.
 VP
 / \
 V NP
 | / \
 träffa N PP
 | | / \
 henne P NP
 | |
 i N
 |
 stugan
 ≈ "träffa X" visavi
 b.
 VP
 / \
 VP PP
 / \ / \
 V NP P NP
 | | | |
 träffa N i N
 | |
 henne stugan
 ≈ "träffa i stugan X"

- (17) a. ?Präster na hälsade på biskoparna **fulla** på stan. (vilka är fulla?)
b. Pastorn såg biskoparna **fulla** på stan.

Utbrytning:

- (18) a. Det var **en ung präst** som såg biskopen.
b. Det var **jag** som gjorde det.
c. Det var nog (**bara**) **den gamla kvinnan** som ville se filmen.
d. Det var **igår** (som) det hände.

4. Några strukturella relationer

Huvud(ord) = N₁, T, V, N₂

Fraser = (S), NP₁, TP, VP, NP₂

Moder-, dotter-, systemnoder:

S är modernod till NP₁ och TP, TP är modernod till T och VP osv.

NP₁ och TP är dotternoder till S, T och VP är dotternoder till TP osv.

NP₁ och TP är systemnoder, osv.

Dominans (en "anfadersrelation"):

(20) Ett led dominerar alla dess avkomlingar (S dominerar allt annat i (19), osv.)

C-kommendering:

(21) Ett led c-kommenderar sin systemnod och alla denna "systems avkomlingar" (T i (19) c-kommenderar VP, V, NP₂ och N₂, osv.)

Komplement och adjunktion (specificerare)

Komplement: bundna (selekterade) led:

dvs. objekt (direkta, indirekta), rektioner, bundna adverbial, ...

Adjunktion: fria, modifierande led som inte är komplement, t.ex. attribut

Mer formella definitioner:

(22) Komplement: en fras som är syster till ett huvud, t.ex. PP i (16a)

huvudet **styr** sitt komplement

(23) Adjunktion: en fras som är syster till en annan fras, t.ex. PP i (16b)²

Nyckelidén: Alla språk har samma grundsystem

Styrning: svenskan (SVO) styr åt höger, japanskan (SOV) styr åt vänster, ...

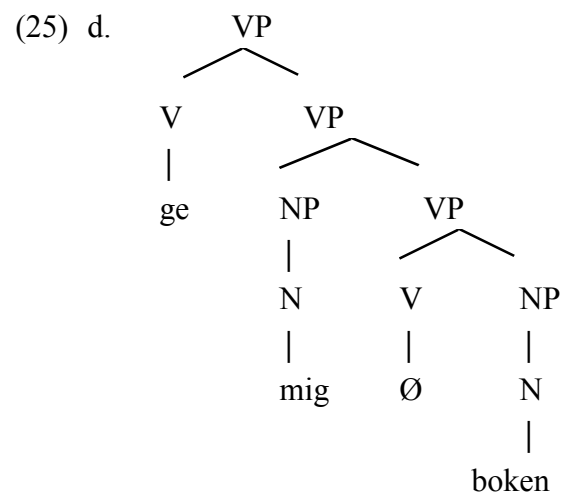
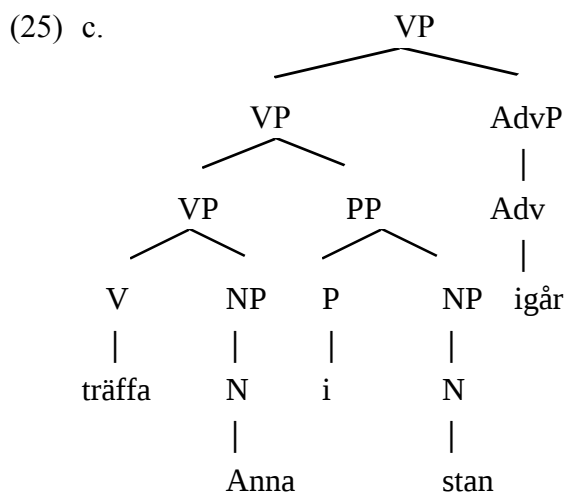
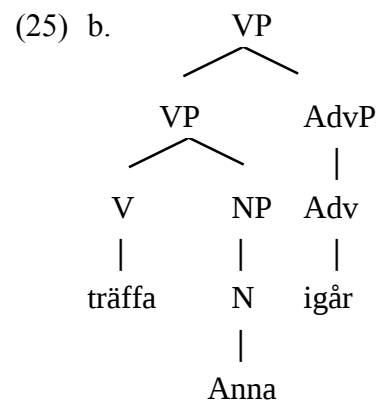
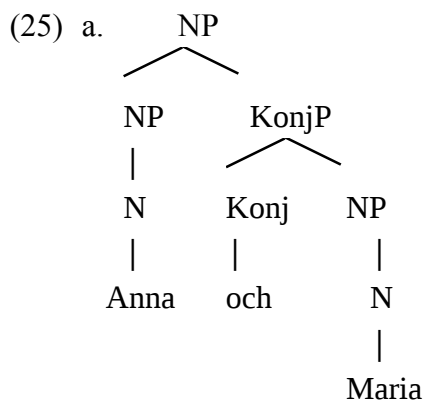
² Jag förenklar här genom att inte skilja mellan adjunktion och specificerare (men se Platzack 1998, Lyngfelt 2004). En av orsakerna till detta är att skillnaden inte är så självklar som man ofta antagit (jfr Chomsky 2004, 2005).

5. Binaritet

De flesta grammatikforskare anser att *all förgrening är binär* (eng. binary branching) – de främsta förespråkarna för denna **binaritetshypotes** är Noam Chomsky och Richard Kayne. Den bygger på den grundtanken att all struktur byggs upp i minimala etapper (se Platzack 1998).

Motexempel?

(24) a.	<u>Anna och Maria</u> kom igår.	samordnade led
b.	Jag ville <u>träffa Anna</u> igår.	verb – objekt – adverbial
c.	Jag ville <u>träffa Anna på stan</u> igår.	verb – objekt – PP – adverbial
d.	Anna ville <u>ge mig boken</u> .	verb – indirekt objekt – direkt objekt

Men se vad Lyngfelt och Platzack säger om binaritet. Speciellt (25d) är än så länge svårbegriplig (jfr Platzack 1998:128ff).

6. Mer om nominalfrasen³

Nominalfrasens **huvudord** innehåller vanligtvis **särdrag för person och numerus** och i många språk också genus (detta gäller bl.a. germanska språk medan t.ex. finskan inte har något grammatiskt genus). Huvudordet är således oftast ett **personligt pronomen** eller ett **substantiv**. Om huvudordet är ett substantiv kan det byggas ut med en mängd bestämmningar och också vissa ändelser och suffix:

- (26) a. vän, en vän, vännen   b. vänner
       c. vännerna   d. dessa vänner
       e. dessa tre vänner   f. dessa tre goda vänner
       g. alla dessa tre goda vänner   h. alla de tre goda vännerna

- (27) alla dessa mina tre goda vänner från Norrland med de fina priser som de just hade fått

Också **genitivattribut** kan vara en utbyggd nominalfras av detta slag, se följande exempel; genitivattributet står mellan hakparenteser:

- (28) [alla mina tre goda vänners] fina priser

Nominalfrasens funktioner (se Jörgensen och Svensson 1986:65)

Subjekt, direkt objekt, indirekt objekt, rektion, predikativ, adverbial,
 (bestämningsattribut), måttsattribut, epitet, apposition

Framförställda bestämmningar (se Jörgensen och Svensson 1986:65–66, SAG 3:13ff)

(29)

Totalitets- fras	Determi- nerarfras	Genitiv- fras	Kvantitets- fras	Grad- fras	Likhets- fras	Räkne- ordsfras	Adjektiv- fras	Huvudord(-art)
TotP	DP	GenP	KvP	GradP	LikP	RP	AP	NP
Alla	dessa	dina	många				konstiga	påstående
Båda	de				likadana		röda	böcker-na
Varje		vår		minsta	sådan		ny	upptäckt
	De			allra sista		fyra	översatta	böcker-na
		Kalles				tre	bästa	vänner
<u>Hela</u>	denna	din					jävla	röra
	De		få	första			<u>hela</u>	böcker-na
	En						ung	person

Ordningen mellan dessa element är tämligen strikt; se (30):

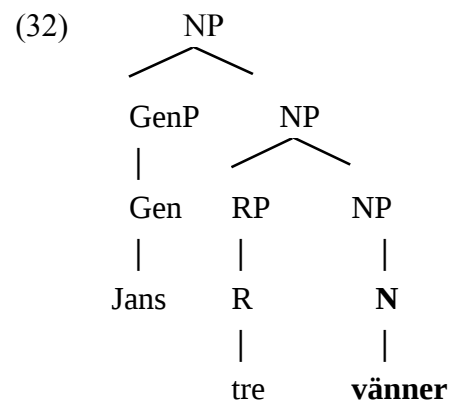
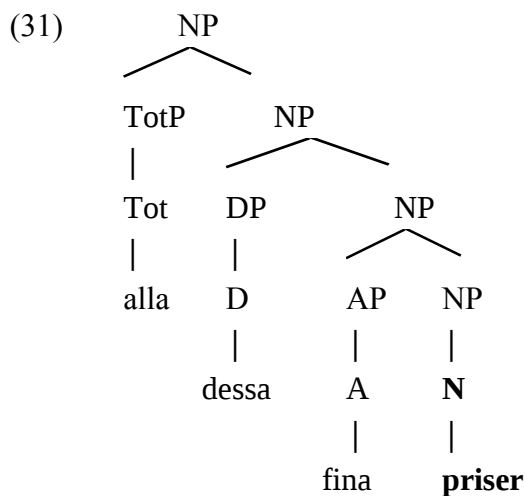
³ Se t.ex. Jörgensen och Svensson (1986:64ff), SAG (3:9ff). Se vidare Julien (2005).

- (30) a. alla dessa tre goda vänner
 b. ?*dessa alla tre goda vänner
 c. *goda alla dessa tre vänner
 d. *vänner tre goda dessa alla

Märk att Adj inte kan skiljas från N: **konstiga alla påståenden*, **röda båda böckerna*

Obs pronomen (till skillnad från substantiv) står ofta *framför* totalitetsfrasen: **Vi** alla, **ni** båda

Träd (bildas med upprepade vänsteradjunktion), t.ex.:

Nya (och inte så nya) termer:

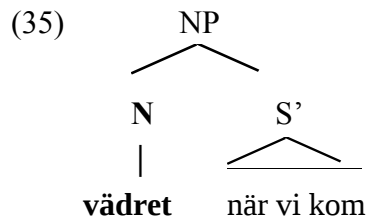
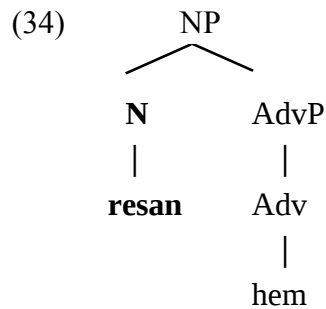
TotP/Tot	Totalitetsfras/Totalitetsord
DP/D	Determinerarfras/Determinerare ⁴
GenP/Gen	Genitivfras/Genitiv (alt. Possessivfras/Possessiv)
KvP/Kv	Kvantitetsfras/Kvantitetsord
GradP/Grad	Gradfras/Gradord
LikP/Lik	Likhetsfras/Likhetsord
RP/R	Räkneordsfras/Räkneord

Såväl gradord som likhetsord är jämförande (kallas urvalsuttryck resp. jämförande uttryck i Jörgensen och Svensson 1986).

⁴ Se Platzack 1998, Lyngfelt 2004. "Utepekande attribut" i Jörgensen och Svensson (1986), "definit attribut" i SAG.

Efterställda bestämmingar (se Jörgensen och Svensson 1986:67)*Allmänna efterställda (komplement):*

- (33) a. Adv, PP, pronomen: **resan** hem, **flickan** från Lund, **du** själv
 b. Satser: relativ S, att S, fråge S, komparativ S, temporal S
 t.ex: **Vädret** när vi kom
 c. Satsförkortningar: infinitivfras, komparativfras
 t.ex: **idén** att studera, **en bil** som din

S' är ett vanligt tecken för en **bisats** (se närmare i avsnitt 9). Man använder en **triangel** när man inte bryr sig om att analysera strukturen inuti ett led, som S' i (32).

Andra efterställda bestämmingar (se Jörgensen och Svensson 1986:67–68)

- (36) a. Appositioner: **Johan**, vår vän, vann inte i kväll
 b. Predikativa attribut: **Denna bok**, skriven för invandrare, förklarar saken bättre
 c. Medfrasattribut: **Cykeln** med väskan är min

- Men appositioner och andra inskottsled har speciella egenskaper.

6. Adjektivfrasen⁵

- (37) a. Hon är **mycket duktig**. Adv+A predikativ (bundet)
 b. **Tapper** fortsatte Svensson. A predikativ (fritt)
 c. De såg en präst, **helt förvirrad**. Adv+A predikativt attribut
 d. Den **duktiga** kvinnan. A attribut
 e. De arbetade **målmedvetna**. A predikativt attribut

Men:

- (38) a. De arbetade målmedvetet. Adv adverbial
 b. Hon log snällt. Adv adverbial
 c. De grälade våldsamt. Adv adverbial

Engelska:	A	A+X = Adv:
	nice	nicely
	violent	violently
Svenska:	snäll(t)	snällt
	våldsamt(t)	våldsamt

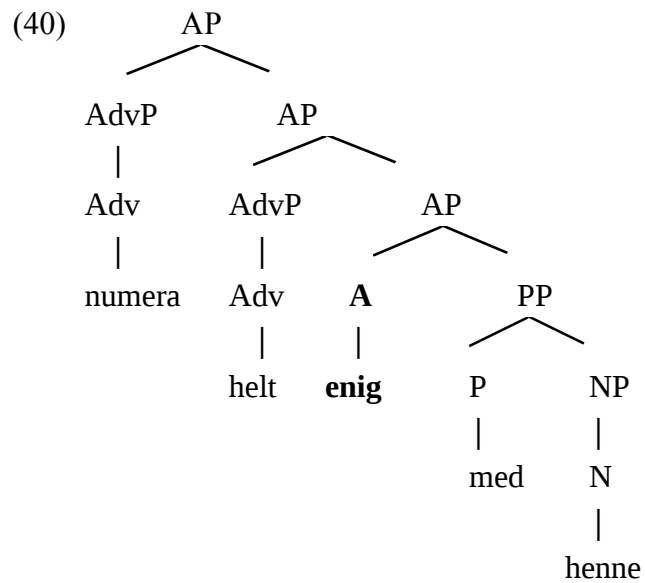
Bestämningar (SAG 3:186ff)

(39)

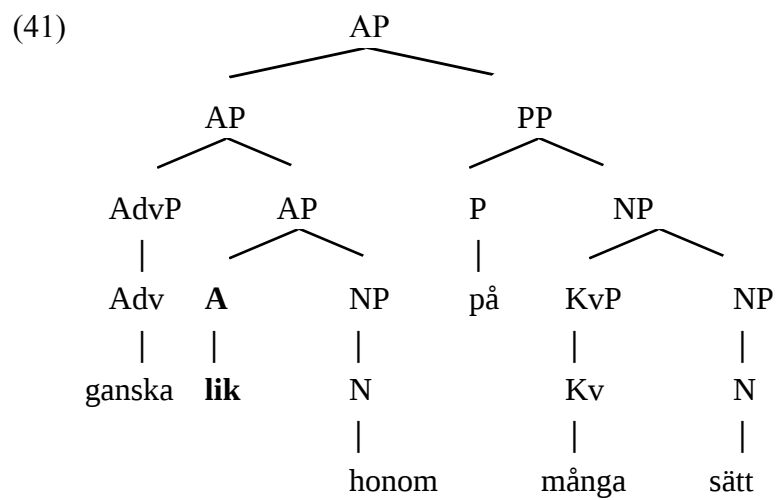
-3	-2	-1	0	+1	+2
Objekt	Advl	Advl	Huvudord	Objekt	Advl
henne	däruti	ganska	underlägsen		
	numera	helt	enig		med henne
		ganska	lik	honom	på många sätt
mig	då	alldeles	främmande		
	juridiskt	rätt	svår		för alla
		två meter	lång / längre		(än den)

Advl = PP, AdvP eller i vissa fall NP (t.ex. *två meter* i det sista exemplet ovan)**Obs!** Vissa +2 Advl är bundna och är således komplement snarare än adjunktioner⁵ Se Jörgensen och Svensson (1986:70–71), SAG (3:184ff).

I (40) är PP:n *med henne* ett komplement (medan båda AdvP är adjunktioner/specificerare):

I (41) är PP:n *på många sätt* en adjunktion (och AdvP:n *ganska* är också en adjunktion, fast ”i motsatt riktning”):

Framförställda och efterställda objekt i AP:

(42)

Framförställt objekt: behjälplig, övermäktig (veterlig)

Efterställt objekt: lik, kvitt

Efter- eller framförställt: underlägsen, överlägsen, underdånig, mäktig, trogen, tillhörig, värd, värdig

(43)

Framförställt objekt eller efterställt advl: angelägen, bekant, främmande, förhatlig, kär, likgiltig, misshaglig, möjlig, obegriplig

(44)

Dubbelobjekt: skyldig

- (42)' a. henne behjälplig, honom övermäktig
 b. lik din far (men obs, hon är sig lik)
 c. sin fru trogen, trogen sin fru

(43)' mig främmande / främmande för mig

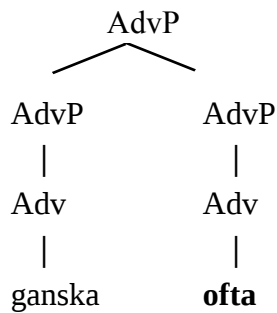
- (44)' a. skyldig arbetarna två månadslöner
 b. skyldig dig en ursäkt

7. Adverbfrasen⁶

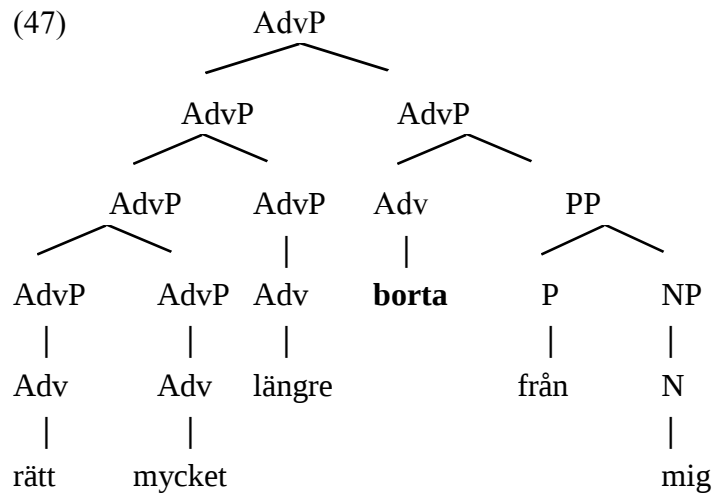
(45)

-1	0	+1
ganska	ofta	
helt	förgäves	
deprimerande	sällan	
precis	där	
mycket	oftare	än förr
exakt	så	som du gör
rätt mycket längre	borta	från mig
	längre	än nu
alldeles	avses	från andra
helt	dit	där de andra är

(46)

(47)

- (48) a. köra **fort**, anmäla n-t **brevledes**, ställa n-t **där** Adverbial i verbfras
b. nog, helst, förmodligen, troligen Adverbial i satsen
c. **tämligen** otålig, **föga** lyckat, **för** stor Adverbial adjektivfras
d. **ända** till stan, **tvärs** igenom rummet Bestämning (AdvP) i en PP
e. temperaturen **utomhus**, en träff **nu** Attribut (AdvP) i en NP

⁶ Se t.ex. Jörgensen och Svensson (1986:37–38), SAG (3:634ff). Platzack (1998) försöker bli av med AdvP (och därmed förenkla analysmodellen) genom att analysera adverb som adjektiv, prepositioner eller substantiv.

Lägg märke till att det inte framgår av strukturen i (46) att *ofta* snarare än *ganska* är huvudord i hela adverbfrasen. På samma sätt framgår det inte att *mycket* är ett huvudord i relation till *rätt* i (47), *längre* ett huvudord i relation till *rätt mycket* och *borta* ett huvudord i hela AdvP. Denna brist i beskrivningsmodellen är en följd av att den inte skiljer mellan adjunktioner och specificerare. – Problemet är begränsat till fraser som har en adjunktion eller en specificerare av samma slag som huvudordsfrasen (t.ex. AdvP – AdvP).

8. Prepositionsfrasen⁷

PP = P + en rektion (komplement)

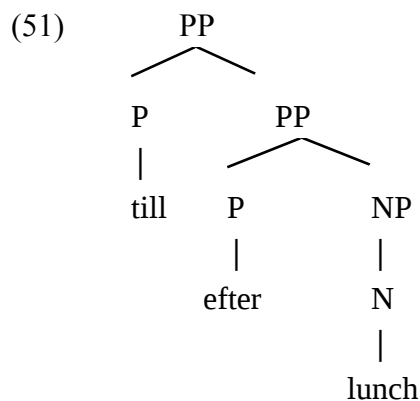
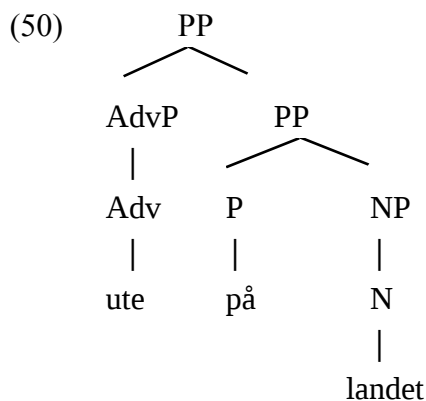
Rektionen: NP, bisats, infinitivfras; PP, AdvP, AP, ...

- (49) a. pojken **med den röda mössan**   efterställt attribut
 b. Jag gick **på gatan**.   TSRO-adverbial
 c. Han är **utan tvekan** årets fynd.   satsadverbial
 d. Hon väntar **på sin tur**.   prepositionsobjekt
 e. Hon är **på gott humör**.   predikativ

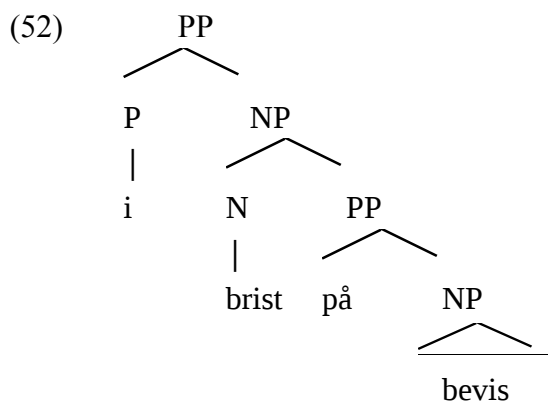
Sammansatta P: bortöver, framöver, inöver, neröver, uppöver, utöver, ...

AdvP+PP   ute på landet, långt ute på landet, inne i stugan, rak(t) på sak, nästan i mål

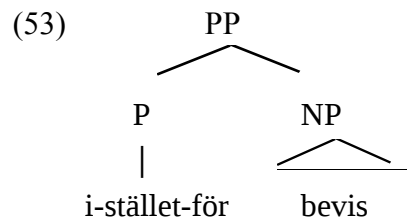
P + PP   till efter lunch, tills på söndag

”Flerordsprepositioner”: i anslutning till, i brist på, i stället för, vid sidan om/av

⁷ Se Jörgensen och Svensson (1986:71–72); SAG (3:645ff).

Många av dessa uttryck är helt stelnade och borde kanske analyseras som ”ett ord”:

Partiklar

(se t.ex. Jörgensen och Svensson 1986, Hultman 1987, Josefsson 2005, SAG)

Hon talade om detta (för oss)	V = talade-om	(suspekt, men traditionell analys)
Hon talade om detta (med oss)	V = talade	

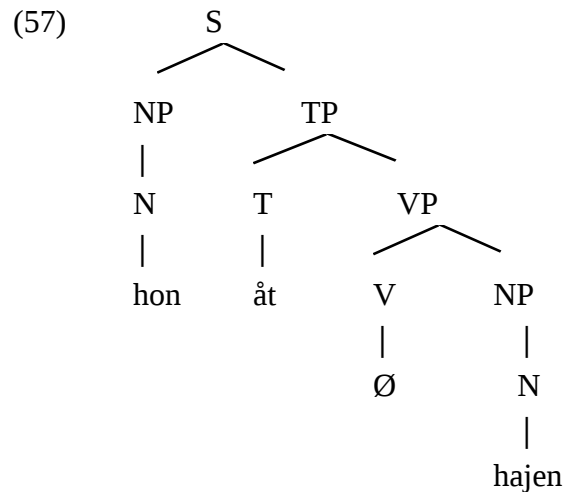
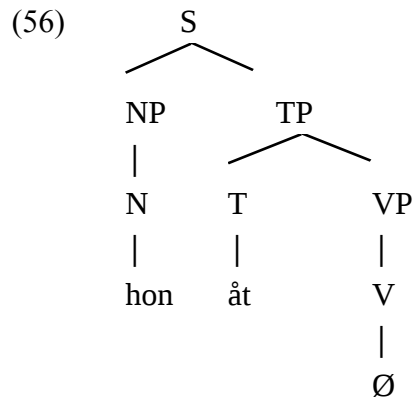
9. Satser⁸

- (54) a. S = den ”enkla” satsen
 b. S' = vanliga bisatser / verbinitiala huvudsatser
 c. S'' = satser med utsatt fundament

Den ”enkla” satsen:

- (55) a. S = NP + TP (**tempusfras**/predikatsled/”VP”)
 b. TP = T + VP
 c. VP = V + eventuella led, t.ex. ett objekt (NP)

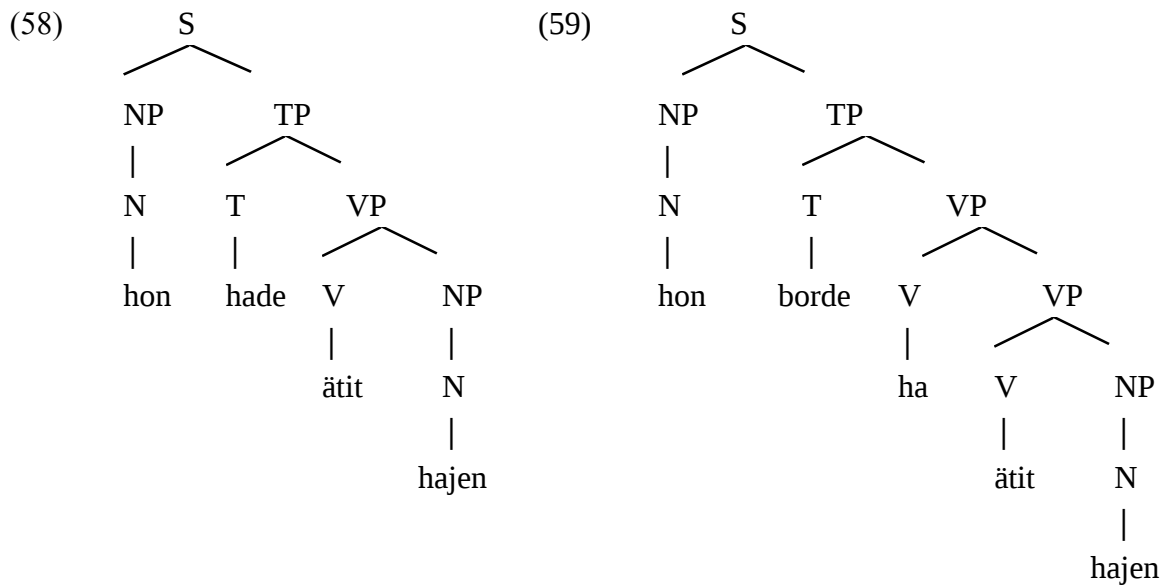
Om satsen enbart innehåller subjektet och det tempusböjda verbet är satsens verbfras tom (Ø), i alla andra fall innehåller den något ”material”:⁹

⁸ Se t.ex. Jörgensen och Svensson (1986:104ff), SAG 4.

⁹ Man kan anta att det tempusböjda (finita) verbet flyttar från V till T; se nedan om ett annat men liknande verbflytt.

Om satsen innehåller hjälpverb har VP ett eller fler lexikaliserade verb; om hjälpverben är två eller fler blir VP:n också två eller fler (som i (59)):¹⁰

9.1 Bisatser = S'

Bisatser inleds vanligtvis av ett bisatsinledande led. Traditionellt kallas de flesta sådana led för subjunktioner och kan indelas i basala och icke-basala subjunktioner (se SAG 2:741):

- (60) a. Basala subjunktioner: att, om, som, än
 b. Icke-basala subjunktioner: därför att, eftersom, även om, fast(än), innan, ...

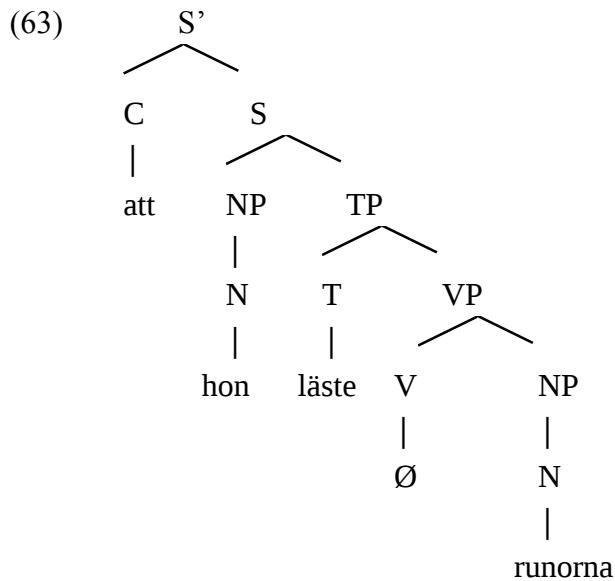
I modern syntaxforskning kallas subjunktioner för **komplementerare**, complementizer på engelska, förkortat som C (eller Comp):

- (61) C = Comp = Complementizer = komplementerare

Vanliga bisatser, S', består av komplementeraren, C, och den enkla satsen, S, dvs.:

- (62) S' = C + S

¹⁰ Man skulle kunna skilja mellan olika typer av verb och VP:n, beroende på verbens form (infinitiv, supinum eller particip), men denna grad av precision brukar man ändå inte bry sig om.

S' = den hela bisatsen, inklusive komplementeraren

S = den enkla satsen, utan komplementeraren

Med hakparenteser:¹¹

- (64) a. Vi visste [_{S'} att [_S hon läste runorna]].
 b. Vi undrade [_{S'} om [_S hon tänkte läsa runorna]].
 c. Vi gick [_{S'} därför-att [_S hon ville läsa runorna i fred]].

Komplementerarpositionen eller **C-positionen** motsvarar typplatsen i satsschemat (se Platzack 1987, Josefsson 2001):

(65) C-positionen = typplatsen

9.2 Verbinitiala huvudsatser = S'

Direkta *ja/nej*-frågor (underställande frågor), imperativsatser och vissa andra typer av satser är **verbinitiala**, dvs. de inleds av det finita verbet:

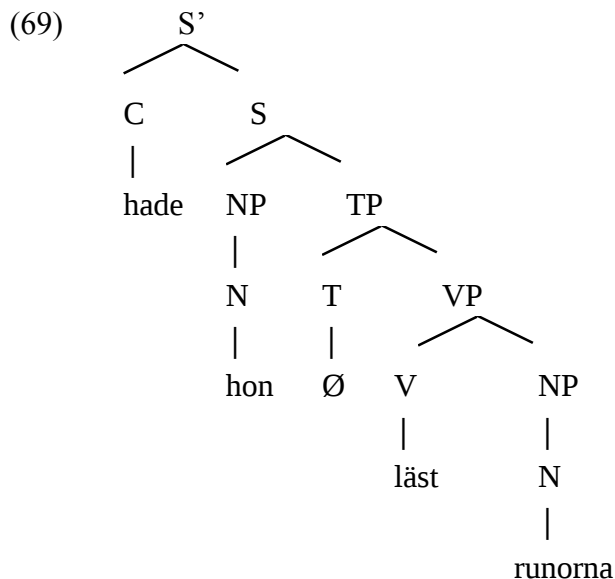
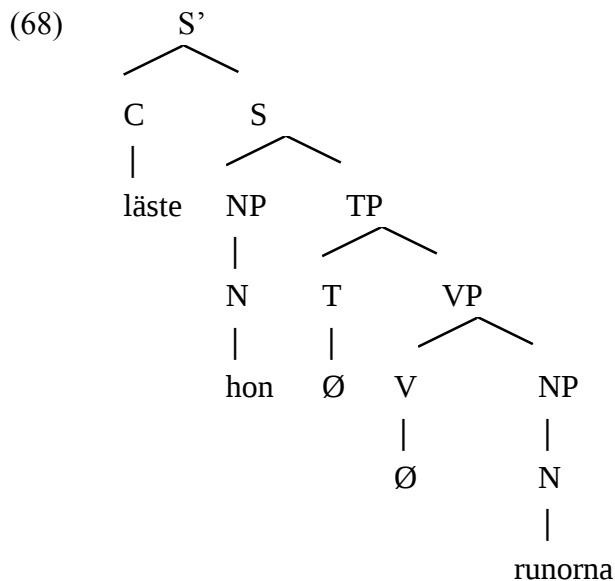
- (66) a. **Åt** Kalle hela tårtan? fråga
 b. **Gå** (du) själv! imperativsats
 c. **Är** strax tillbaka. påståendesats (med fundamentellips, se Platzack 1998)¹²
 d. **Kommer** hon, så går jag. frågeformad konditionalbisats

¹¹ Om hakparentesnotationen, se Platzack (1998), Lyngfelt (2004).

¹² Men för en alternativ analys, se Sigurðsson & Maling (2006).

Den **omvända ordföljden** kan enklast beskrivas så att det tempusböjda (finita) verbet står i C-positionen (framför subjektet), medan T-positionen är tom; strecket i (64) visar den tomma T-positionen, fet stil markerar C-positionen:

- (67) a. **Läste** hon __ runorna?
 b. **Hade** hon __ läst runorna?
 c. **Borde** hon __ ha läst runorna?
 d. **Borde** hon __ ha velat läsa runorna?

Verbflytt från T till C, **T-till-C**: Vanligtvis antar man att verbet flyttar från T till C, se vidare nedan.¹³

¹³ Som tidigare nämnt, i fotnot 9, kan man anta att verbet också flyttar från V till T, men eftersom detta flytt inte påverkar ordföljden i nutida svenska (i motsättning till fornsvenska) visas det inte här.

9.3 Satser med utsatt fundament = S''

Fundamentet = XP (därför att det kan innehålla olika typer av led)

(70) $S'' = XP + S'$

En liten terminologisk vägvisare:

- S = den enkla, basala satsen
- S' = en S utökad med C-positionen
- S'' = en S' utökad med utsatt fundament, XP (se strukturen i (108))

Dessa traditionella termer ersätts ofta med följande termer:

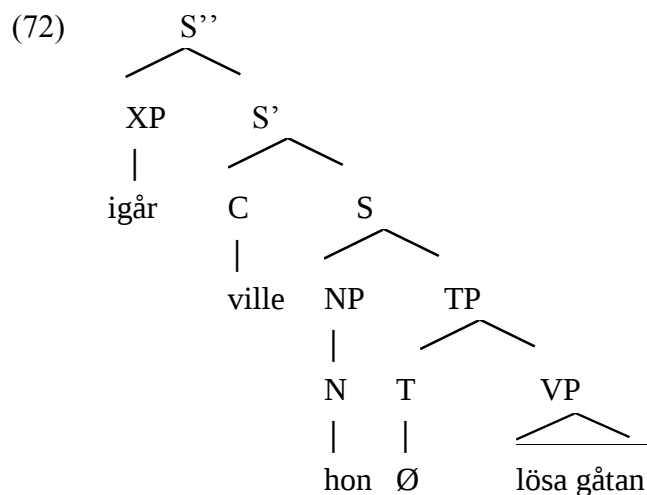
- S = TP eller IP eller AgrSP
- S' = C'
- S'' = CP
- XP = Spec,CP

Benämningarna spelar ändå inte så stor roll, det är verkligheten bakom dem som är spännande och som man ska försöka förstå.

Några satser med utsatt fundament:

- (71) a. **Igår** ville hon lösa gåtan.
 b. **Därför** löste hon gåtan.
 c. **Varför** ville hon lösa gåtan?
 d. **När** ville hon lösa gåtan?
 e. **Vilken gåta** vill hon lösa?
 e. **Vad** vill hon lösa?

Märk att leden i fundamentet kan stå längre bak i satsen:

- (73) a. **Igår** ville hon lösa gåtan.
 b. Hon ville lösa gåtan **igår**. rak ordföljd
 c. Ville hon lösa gåtan **igår**? fråga (underställande)
- (74) a. **Hur** ville hon lösa gåtan?
 b. Hon ville lösa gåtan **hur**? eko-fråga
- (75) a. **Vad** ville hon lösa?
 b. Hon ville lösa **vad**? eko-fråga

Man kan således utgå från att fundamentet fylls genom att ett led **flyttats** från dess **grundposition** fram till fundamentet. I svenska händer detta dock inte direkt utan först efter att verbet också har flyttat till C-positionen (T-till-C flytt):

- (76) a. grundstruktur: hon ville lösa gåtan igår
 b. T-till-C: **ville** hon $\emptyset$ lösa gåtan igår
 c. flytt till fundamentet: **igår** ville hon $\emptyset$ lösa gåtan $\emptyset$

Tomma ställen efter framflyttade led brukar kallas för **spår** (eng. trace) Om man vill vara tydlig kan man markera vilket spår som ”hör till” vilket led genom att ge båda samma **index**, t.ex. ett nummer eller en liten nedskriven bokstav (se Platzack 1998):

- (77) igår_i ville_j hon $\emptyset_j$ lösa gåtan $\emptyset_i$

Istället för $\emptyset$ använder man oftast **e** eller **t** för att markera ett spår (utifrån engelskans ”empty” och ”trace”). Vilken symbol man använder spelar inte någon roll, bara man är konsekvent. Istället för index kan man också använda pilar för att tydliggöra relationen mellan ett framflyttat led och dess grundposition längre bak i satsen:

- (78)
igår	ville	hon	$\emptyset$	lösa	gåtan	$\emptyset$
↑	↑					

Vanligtvis skiljer man mellan två typer av flytt till fundamentet, **frågeledsflytt** (eng. *wh-movement*) och **topikalisering** (eng. *topicalization*):

- FRÅGELEDSFLYTT flyttar led som innehåller ett frågeord: *vem, varför, när, ...*
 Satsen är vanligtvis en direkt eller indirekt (frågeleds)fråga.

- TOPIKALISERING flyttar led som *inte* innehåller ett frågeord. Satsen är vanligtvis en påståendesats.

Frågeledsflytt (strecket visar det framflyttade ledets grundposition):

- (79) a. **Vad** lyssnar de på ____?
 b. **Varför** köpte de en hund ____?
 c. **När** träffade de kungen ____?
 d. **Vilken fråga** ville de ställa ____?
 e. **Hur säker** kan man vara ____ på sin sak?

Topikalisering:

- (80) a. **Musik** lyssnar de gärna på ____.
 b. **Därför** köpte de en hund ____.
 c. **Igår** träffade de kungen ____.
 d. **Denna fråga** ville de gärna ställa ____.
 e. **Så säker** kan man bara inte vara ____ på sin sak.

Ibland kan man välja mellan olika led:

(81) a.	Vad lyssnade de på ____ då?	framflyttad rektion
b.	När lyssnade de på det ____?	framflyttat adverbial
(82) a.	Det lyssnade de på ____ då.	framflyttad rektion
b.	Då lyssnade de på det ____.	framflyttat adverbial

V2 – verbet på andra plats (jfr Platzack 1998:89ff)

Svenska är ett **V2 språk**, dvs.:

- (83) Ingenting kan flyttas till fundamentalspositionen i en huvudsats om inte verbet också flyttar från T till C

V2 egenskapen är ovanlig, men svenska delar den ändå med alla andra germanska språk (isländska, danska, tyska, ...), förutom engelska. Som de flesta andra språken i världen är engelska ett icke V2 språk. Följande ordföljdmönster är uteslutna i svenskan (verbet flyttar inte från T till C), men grammatiska i engelska:

(84) a. * Musik de lyssnar gärna på.	ok: Musik lyssnar de ...
b. * Därför de köpte en hund igår.	ok: Därför köpte de ...
c. * Igår de träffade kungen.	ok: Igår träffade de ...
d. * Denna fråga de ville gärna ställa.	ok: Denna fråga ville de ...
e. * Så säker man kan bara inte vara på sin sak.	ok: Så säker kan man ...

På samma sätt är följande ordföljd i frågesatser normal i t.ex. italienska men utesluten i svenska och de andra germanska V2 språken:¹⁴

(85) a. * Varför Maria köpte hunden?	ok: Varför köpte Maria ...
c. * När Gianni träffade kungen?	ok: När träffade Gianni ...

Generaliseringen i (83) ovan innebär en beskrivning av V2, men man kan också beskriva V2 fenomenet på följande sätt:

1. Det finita verbet flyttar från T till C.
Om inget annat händer blir resultatet en verbinitial sats, **V1**
2. Om något led också flyttar fram till fundamentalsplatsen (XP),
så hamnar verbet på satsens andra plats, dvs. resultatet blir **V2**

V2 fenomenet uppstår som sagt genom ett **samspel** av två flytt: T-till-C **och** flytt fram till fundamentet (topikalisering eller frågeledsflytt).

Detta samspel är ofta obligatoriskt, men det finns uppenbarligen också satstyper där inget samspel mellan de två flytten äger rum:

- A. Satser med verbflytt, T-till-C, men utan något flytt till fundamentet
- B. Satser med flytt till fundamentet men utan T-till-C

I det första fallet, med T-till-C men inget flytt till fundamentet, blir resultatet verbinitiala satser, V1, som i (66)-(67) ovan. Den andra typen av ”undantag”, med flytt till fundamentet men ingen T-till-C, hittar man framför allt i frågebisatser (indirekta frågor). Jämför huvudsatsen i (86) med den motsvarande bisatsen i (87):

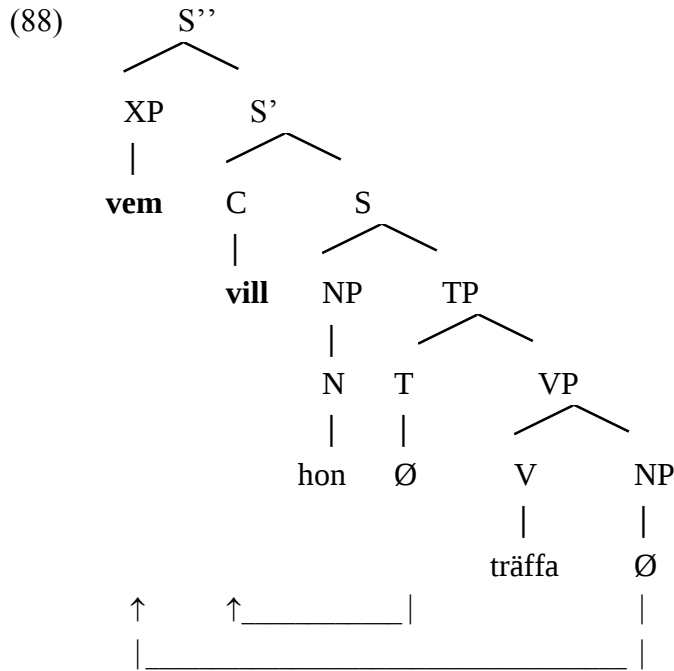
(86) Vem vill hon träffa?

(87) (Jag undrar) vem hon vill träffa?

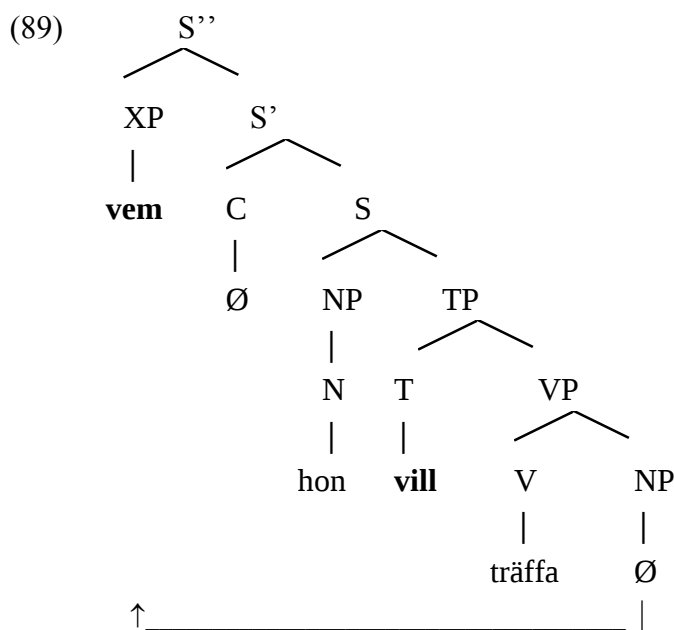
¹⁴ Den är faktiskt också omöjlig i engelska, som skjuter in hjälpverbet *do* i frågesatser av detta slag.

Som synes har vi omvänd ordföljd (verb – subjekt) i huvudsatsen i (86) men inte i bisatsen i (87). Denna skillnad uppstår genom att man inte bara har frågeledsflytt till fundamentet utan också T-till-C i (86), medan man bara har frågeledsflytt i (87).

Huvudsatsen har strukturen i (88), med både frågeledsflytt och T-till-C:

Bisatsen har strukturen i (89), utan T-till-C, vilket resulterar i att C lämnas tomt:

Märk att vanliga eller ”neutrala” bisatser, inledda med subjunktioner som *att*, *om*, *än*, osv., skiljer sig från frågebisatser på två sätt: 1) de har inget utsatt fundament, och 2) de fyller C-positionen med en subjunktion. Se strukturen i (63) ovan.

Man kan således skilja mellan frågebisatser som inleds av en subjunktion eller av ett frågeled:

Frågebisatsinledare:

Subjunktioner (står i C-positionen): om, huruvida, ifall
 Frågeled (står i fundamentet): var, varför, när, hur, vem, vilken X, vad för X, ...

I de frågebisatser som inleds av en subjunktion finns det inget utsatt fundament.

I de frågebisatser som inleds av ett frågeled står C-platsen oftast tom:

- (90) Jag undrar
a.	vem hon talar med.	= vem Ø hon ...
b.	när de tänker komma.	= när Ø de ...
c.	varför de säger så.	= varför Ø de ...
d.	hur du kan veta det.	= hur Ø du ...
e.	vilken dikt hon valde.	= vilken dikt Ø hon ...

När frågeledet är subjektet i bisatsen måste C-positionen dock fyllas med subjunktionen *som*:

- (91) Jag undrar
a.	vem som talar med henne.
b.	vilken dikt som påverkade henne mest.

9.4 Bisatser som satsdelar/satsled

De flesta bisatser kan delas in i tre huvudgrupper (jfr Jørgensen och Svensson 1986:107ff):

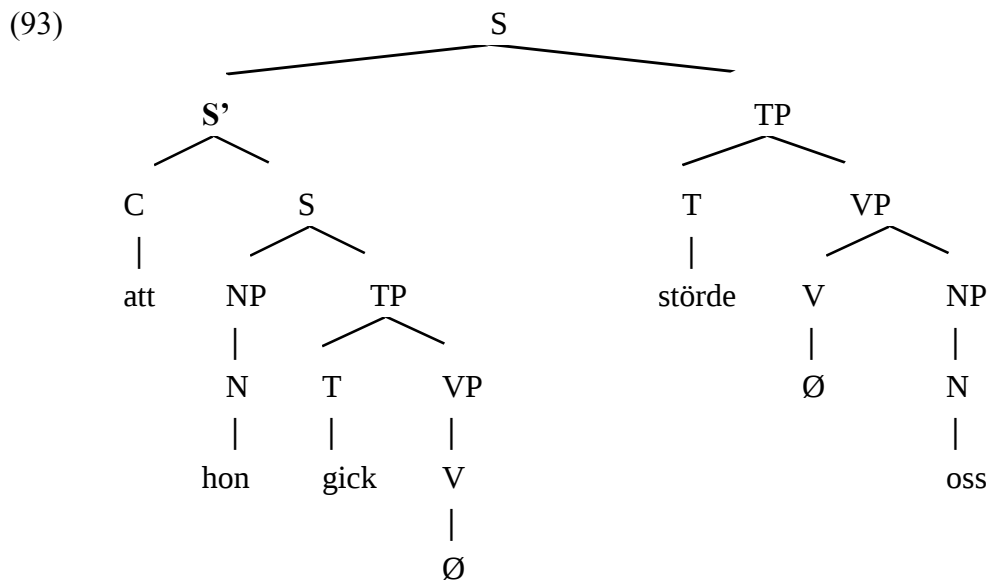
- **Nominala** bisatser
- **Adverbiella** bisatser
- **Attributiva** bisatser

Nominala bisatser fungerar på samma sätt som vanliga NP:n, dvs. som subjekt, objekt osv. i en överordnad sats, och adverbiella bisatser fungerar oftast som vanliga AdvP:n. Attributiva

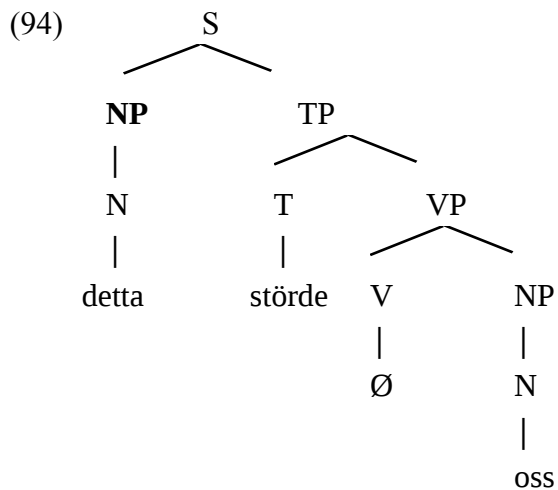
bisatser är ofta relativsatser och har en liknande semantisk relation till den överordnade satsen som vanliga AP:n.

Nominala bisatser; några få exempel:

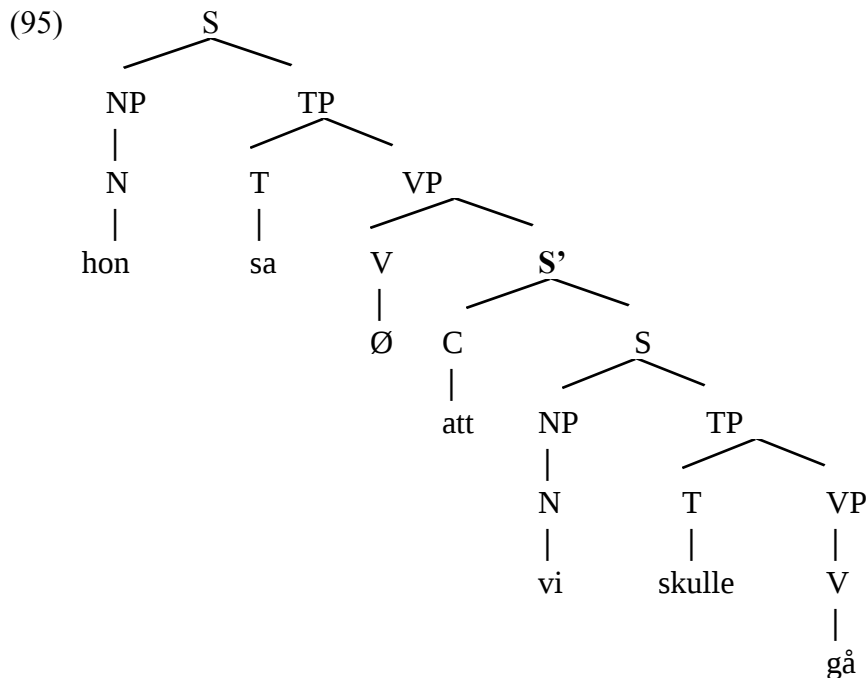
(92) a.	Att hon gick störde oss.	Jfr	Detta störde oss.	= subjekt
b.	Hon sa att vi skulle gå .	Jfr	Hon sa detta .	= objekt
c.	Hon talade om att det regnade .	Jfr	Hon talade om detta .	= rektion
d.	Vem hon talar med är oviktigt.	Jfr	Detta är oviktigt.	= subjekt
e.	Hon vet vem som kommer .	Jfr	Hon vet detta .	= objekt

Alla typer av led kan vara **enkla** (innehålla ett enda ord) eller **expanderade** (innehålla fler än ett ord). I (93) sats är subjektet expanderat till en bisats (system till den övre TP:n). I övrigt har denna sats samma struktur som motsvarande sats med ett enkelt subjekt:

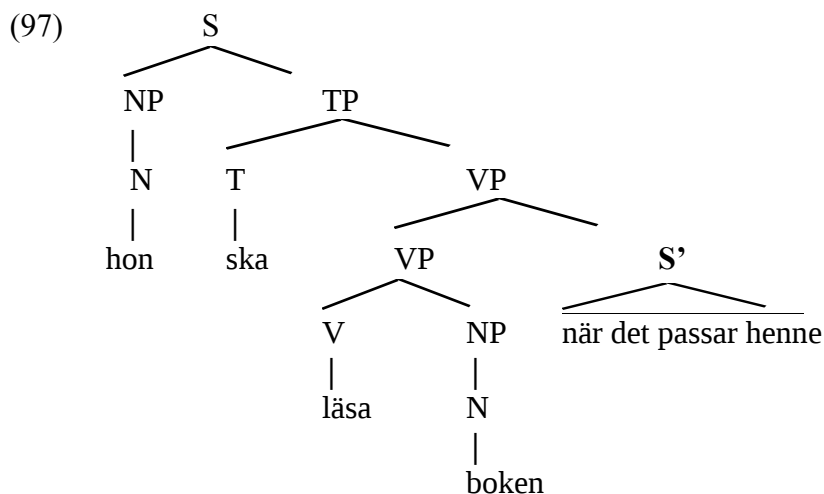
Exemplet i (93) visade att en nominal bisats kan vara subjekt i en överordnad sats.¹⁵ Nominala bisatser kan också ha andra funktioner, t.ex. som objekt:

Adverbiella bisatser har många olika slags semantiska relationer till sina huvudsatser (se Jörgensen och Svensson 1986, SAG 4), men de intar i stort sett samma positioner som vanliga AdvP:n eller PP:n, ofta längst bak i satsen:

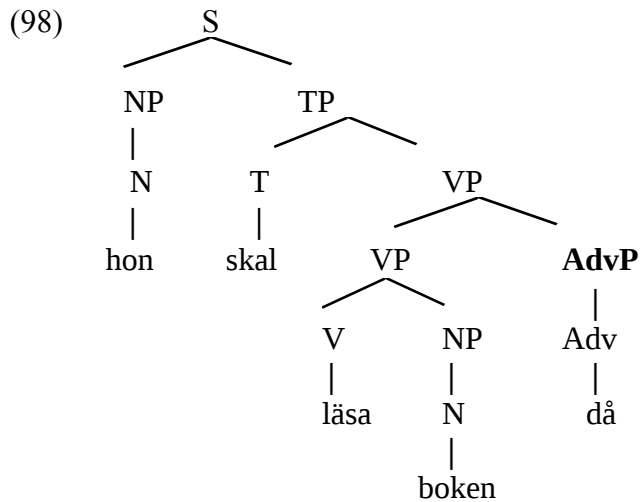
- (96) a. Hon vill åka **när det passar henne**. Jfr Hon vill åka **då**.
 b. Hon vill gå **därför att hon är sjuk**. Jfr Hon vill gå **av detta skäl**.

De flesta adverbial är adjunktioner, ofta till vänster om VP:n i huvudsatsen:

¹⁵ Huvudsatsstrukturerna i (93), (94), (95), (97), (98), (100), (104), (105) innebär en förenkling. Se (108).

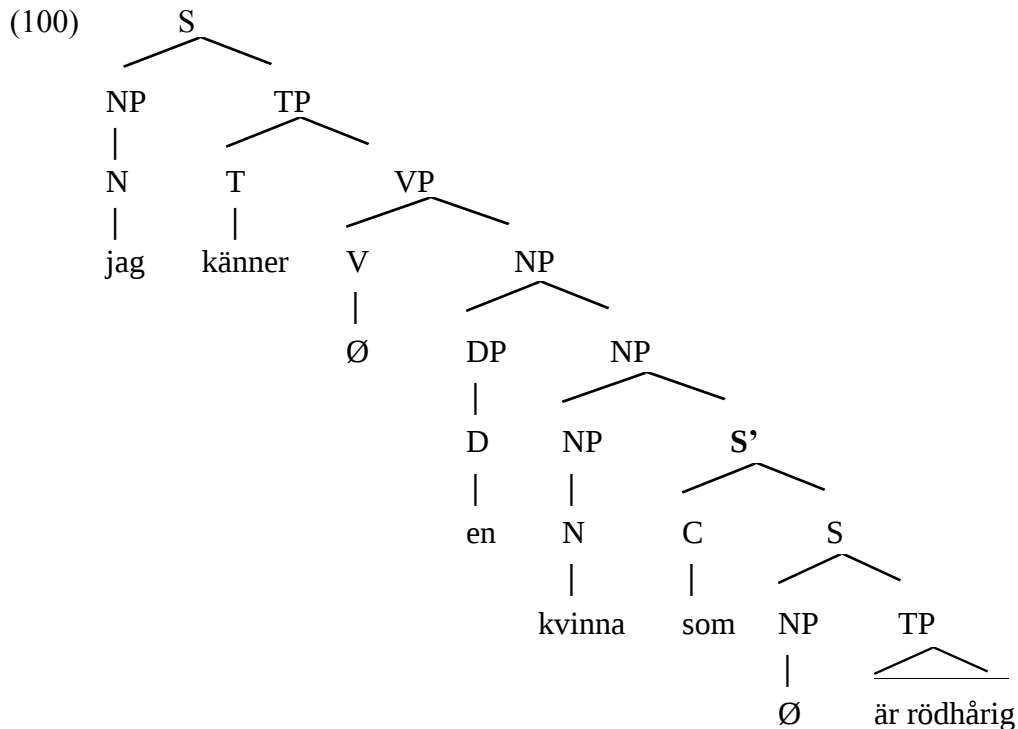
Jfr strukturen i (97) med strukturen i (98), där en enkel AdvP intar samma position som bisatsen i (97):

Attributiva bisatser har ofta någorlunda samma betydelse som ett adjektiv (AP), men syntaktiskt är de oftast ett komplement till N:

- (99) a. Jag känner en **rödhårig** kvinna.
 b. Jag känner en kvinna **som är rödhårig**.

Märk att *kvinna som är rödhårig* är en NP med *kvinna* som huvudord (N) och med *som är rödhårig* som ett S'-komplement:

Här finns inte plats för att visa strukturen i bisatsens TP, och eftersom denna struktur är oviktig i sammanhanget kan man i stället använda en triangel.

Lägg märke till att subjekts-NP:n i relativbisatsen är tom. Relativa bisatser innehåller vanligtvis ett tomt led som motsvarar korrelatet i huvudsatsen:

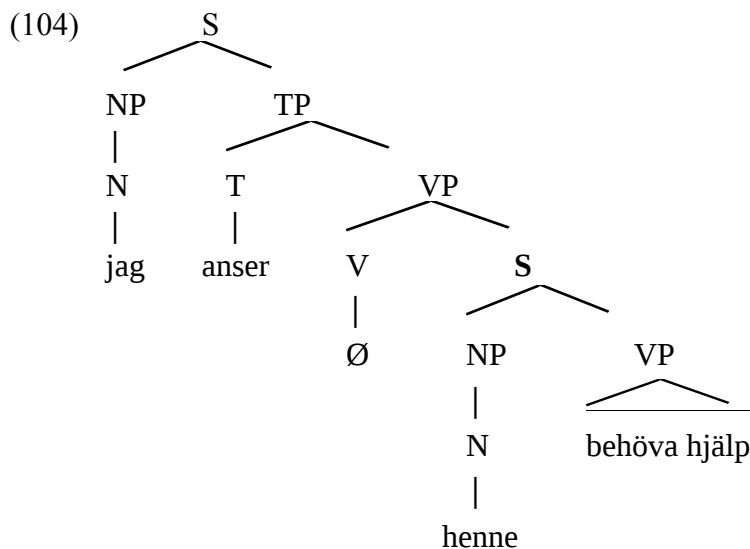
- (101) a. Jag känner [_{NP} mannen [_{S'} som $\emptyset$ säljer blommorna]].
 b. Detta är [_{NP} mannen [_{S'} som Maria såg $\emptyset$]].
 c. [_{NP} Staden [_{S'} (som) jag bor i $\emptyset$]] är vacker.

Infinitiver och andra satsförkortningar kan vanligtvis analyseras som enkla S eller som S':

- (102) a. Jag anser **henne behöva hjälp**.
 b. Hon försökte **(att) läsa boken på tåget igår**.
 c. **Att läsa** är roligt.

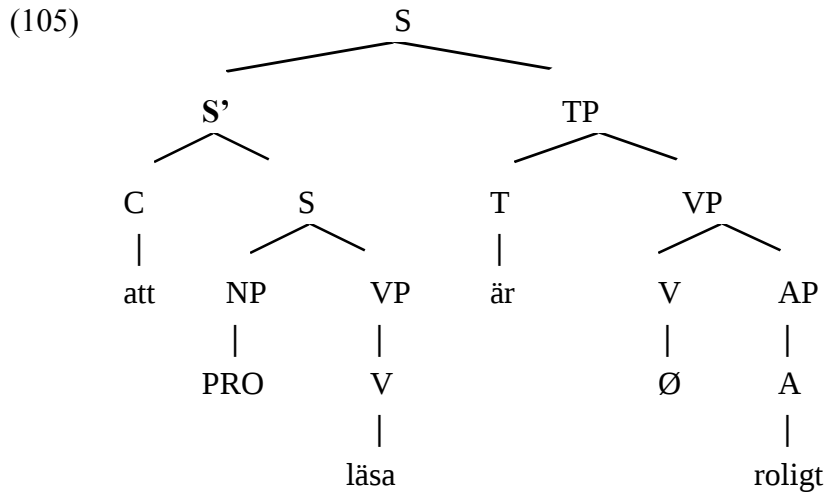
Eftersom infinitiver inte har någon tempusböjning kan man anta att de **saknar TP**:

- (103) a. En infinitiv S = (NP) + VP
 b. En infinitiv S' = (att) + (NP) + VP

Infinitiver av detta slag har ett ackusativt ”subjekt” (*henne* i (104)) som traditionellt kallas **objekt med infinitiv** (eller ackusativ med infinitiv).

Andra infinitiver har ett tomt subjekt. Tomma infinitivsubjekt kallas ofta PRO (eftersom de har liknande egenskaper som pronomen):

Att tomma infinitivsubjekt verkligen ”är där” i någon mening kan man indirekt se på många sätt (se t.ex. Platzack 1998, kap. 9).

9.5 Bisatsordföljd och huvudsatsordföljd

Svensk (och överlag V2 germansk) **huvudsatsordföljd**:

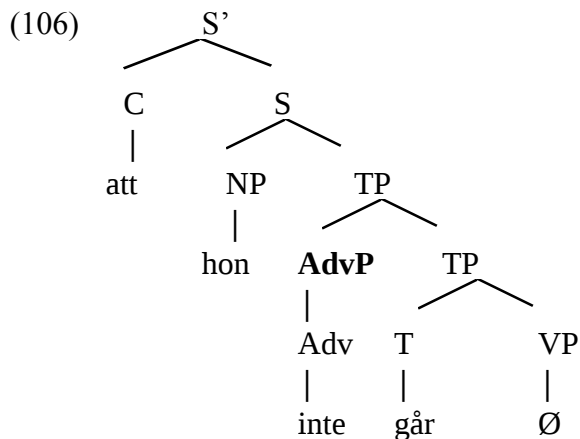
- Ett satsadverbial står **efter** det tempusböjda (finita) verbet: T – AdvP (fa i SAG)

Svensk (och norsk och dansk) **bisatsordföljd**:

- Ett satsadverbial står **före** det tempusböjda (finita) verbet: AdvP – T (af i SAG)

De vanligaste ordföljdsmönstren:

Huvudsatser:	a. NP – T – AdvP	Hon går inte	rak ordföljd
	b. XP – T – NP – AdvP	Då går hon inte	omvänd ordföljd
Bisatser:	(C) NP – AdvP – T	(att) hon inte går	

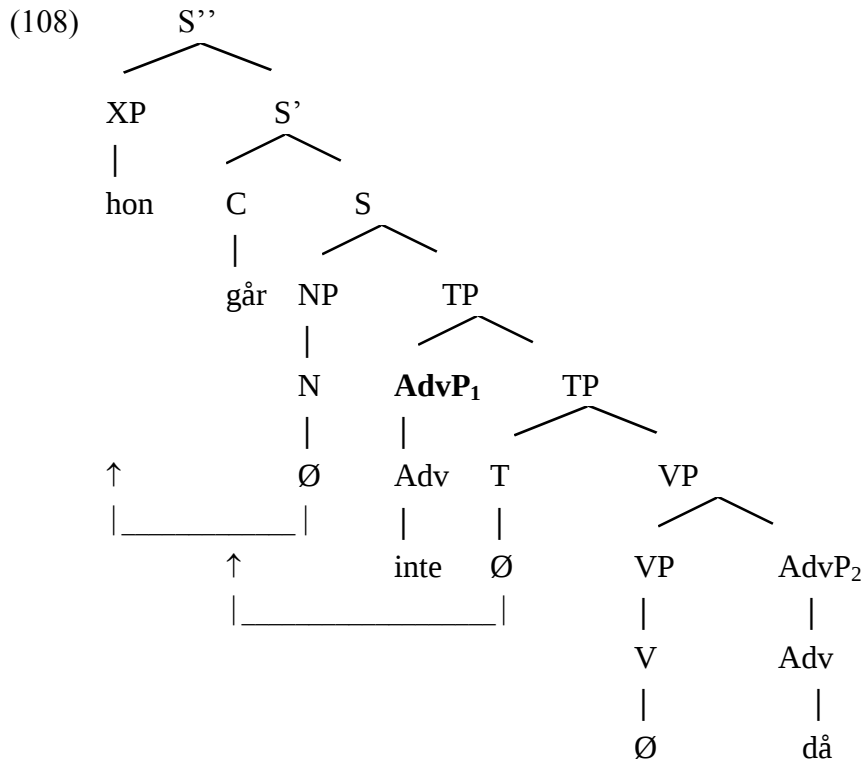

Satsadverbfrasen, AdvP, är en **vänsteradjunktion till en TP**.

Orsaken till att satsadverb hamnar efter det finita verbet i (de flesta) huvudsatser är att verbet flyttar vänster om AdvP, med **T-till-C** flytten:

(107)	XP	C	Subj	AdvP ₁	T	AdvP ₂
a.		att	hon	inte	går	då
b.		Går _i	hon	inte	Ø _i	då?
c.	Då _j	går _i	hon	inte	Ø _i	Ø _j
d.	Hon _k	går _i	Ø _k	inte	Ø _i	då

Hittills har vi utgått från att subjektinitiala huvudsatser är enkla S, men ordföljden i satser som (107d) visar att också i dessa satser flyttar verbet till C positionen (T-till-C) och subjektet till fundamentet (topikalisering):

Strukturerna i (93), (94), (95), (97), (98), (100), (104) och (105) borde som sagt ha ritats på detta sätt, som S''. Öva er genom att rita om dem på detta sätt!

10 Objektsflytt

I svenska (och andra nordiska språk) flyttar objektet ibland framför ett satsadverbial. Detta flytt har kallats Object Shift på engelska; här kallas det **objektsflytt**.¹⁶

Exempel utan objektsflytt:

(109)	a.	Han älskar inte Maria.	inte – Maria	=	AdvP – NP
	b.	Hon såg troligen Peter.	troligen – Peter	=	AdvP – NP

Exempel med objektsflytt:

(110)	a.	Han älskar henne <u>inte</u> .	henne – inte	=	NP – AdvP
	b.	Hon såg mig <u>troligen</u> .	mig – troligen	=	NP – AdvP

Objektsflytt påverkar **enbart pronomen** (i svenska):

(111)	a.	* Han älskar Maria inte.
	b.	* Hon såg mannen troligen.

Även för pronomen är objektsflytt vanligtvis omöjligt om satsen innehåller ett eller fler hjälpverb. Jfr (110) med (112):

(112)	a.	* Han har henne <u>inte</u> älskat.
	b.	* Hon ville mig <u>troligen</u> se.

Vanligtvis är objektsflytt också uteslutet i bisatser, även om bisatsen inte har något hjälpverb och även om objektet är ett pronomen:

(113)	a.	* Jag undrar varför han hälsar henne <u>inte</u> .
	b.	* Jag vet att hon såg honom <u>troligen</u> .

Man kan således sammanfatta förutsättningarna för objektsflytt på följande sätt:

- (114) Ett pronominellt objekt flyttar framför satsadverbial *om* dess huvudverb flyttar till C-positionen (= T-till-C)

Denna generalisering har blivit känd i litteraturen som **Holmbergs generalisering**.¹⁷

¹⁶ ”Pronomenhopp” hos t.ex. Platzack (1998:135ff.) och Josefsson (2001:155).

¹⁷ Först uppmärksammas i Holmberg (1986).

Referenser

- Chomsky, Noam, 2004: Beyond explanatory adequacy. I *Structures and Beyond: The Cartography of Syntactic Structure*, Vol. 3, red. Adriana Belletti, 104-131. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Chomsky, Noam, 2005: On Phases. MIT
- Holmberg, Anders, 1986: *Word Order and Syntactic Features in the Scandinavian Languages and English*. Stockholm.
- Hultman, Tor, 1987: Objekt som objekt. I *Grammatik på villovägar*, red. Ulf Teleman, 39-55. Stockholm: Esselte Studium.
- Josefsson, Gunlög, 2001: Svensk universitetsgrammatik för nybörjare. Lund: Studentlitteratur.
- Josefsson, Gunlög, 2005: *Ord*. Lund: Studentlitteratur.
- Julien, Marit, 2005: *Nominal Phrases from a Scandinavian Perspective*. Philadelphia & Amsterdam: John Benjamins.
- Jørgensen, Nils och Jan Svensson, 1986: *Nusvensk grammatik*. Malmö: Gleerups.
- Lyngfelt, Benjamin, 2004: Introduktion till frasstrukturgrammatik. Göteborgs universitet.
- Platzack, Christer, 1987: Huvudsatsordföljd och bisatsordföljd. I *Grammatik på villovägar*, red. Ulf Teleman, 87-96. Stockholm: Esselte Studium.
- Platzack, Christer, 1998: *Svenskans inre grammatik. Introduktion till modern generativ grammatik: det minimalistiska programmet*. Lund: Studentlitteratur.
- SAG = Ulf Teleman, Staffan Hellberg och Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik* 1-4. Stockholm: Svenska Akademien (Norstedts Ordbok).
- Sigurðsson, Halldór Ármann & Joan Maling, 2006: Argument drop and the Empty Left Edge Condition. Lunds universitet & Brandeis University (se en elektronisk version på LingBuzz).